

Ruimte voor intensieve zorgen in de geestelijke gezondheidszorg: Stéphane Beel Architects ontwerpt de eerste HIC-afdeling in Vlaanderen

1 oktober 2021

1. SAMENVATTING

Het psychiatrisch centrum KARUS plant de bouw van een gesloten afdeling voor zorgvragers in crisis op campus Melle. De nieuwbouw wordt gecombineerd met een open geïntensifieerde afdeling. KARUS komt hiermee tegemoet aan de dringende vraag naar aangepaste infrastructuur voor intensieve zorgen in de geestelijke gezondheidszorg. De afzonderingskamer mag niet langer het enige redmiddel zijn in geval van crisis.

De nieuwbouw wordt opgevat als een HIC-afdeling, naar het High & Intensive Care model binnen geestelijke gezondheidszorg. De kern van de HIC ligt in de opschaling van zorg in geval van crisis en de mogelijkheid tot herstel van zelfregie. De HIC-afdeling moet ook een gastvrije omgeving scheppen voor patiënten die een zeer moeilijke fase doormaken en moet ruimte scheppen opdat familie en netwerk zinvol kan bijdragen aan de behandeling.

Architectuur vormt een sleutelrol in het realiseren van deze ambitie. In de offertevraag werd de architect gevraagd om het innovatieve HIC programma om te zetten in dito architectuur. De ontwerpopdracht werd na een openbare aanbesteding met onderhandeling toegekend aan Stéphane Beel Architects (SBA). De aanbesteding gebeurde door FARYS, die toekeek op een onafhankelijke beoordeling van de offertes.

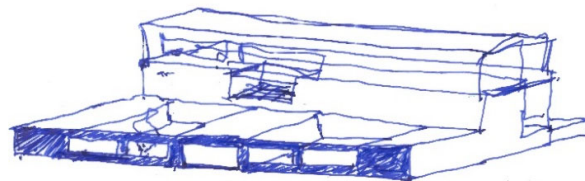
Shortlist van kandidaten:

- maatschap ArchiPL - architecten Jan De Vylder Inge Vinck - Pascal De Munck
- maatschap De Smet Vermeulen Architecten – Archipelago architects/AR-TE
- OSAR architects
- Stéphane Beel Architects
- M4 architecten & ingenieurs

In de offertebeoordeling werd groot belang gehecht aan de conceptuele originaliteit en architecturale kwaliteit van de voorstellen. De visie wordt in de komende maanden verder uitgewerkt binnen een lerend netwerk van artsen, directie, personeel, patiënten, ervaringsdeskundige en architecten. Ook de precieze bouwlocatie op campus Melle wordt nog bepaald.

De bouw van de HIC-afdeling is een belangrijke stap in de uitwerking van het ruimtelijke masterplan op de historische campus in Melle, daterend uit 1908. KARUS voert sinds 2014 visieontwikkeling omtrent architecturale kwaliteit. Hierbinnen werd het Kanunnik Petrus Jozef Triestplein gerealiseerd, naar ontwerp van architecten De Vylder Vinck Taillieu. Ook werd de psychoseafdeling Dageraad ingericht binnen het erfgoed. Andere projecten liggen op stapel.

- Project: nieuwbouw HIC afdeling en open psychoseafdeling
- Locatie: Caritasstraat 76, 9090 Melle
- Opdrachtgever: KARUS vzw, algemeen directeur Herman Roose
- Aanbesteder: FARYS/TMVW (Creat)
- Extern adviseur: Gideon Boie (BAVO/KU Leuven)
- Procedure: Mededingingsprocedure met onderhandeling
- Laureaat: Stéphane Beel Architects
- Gunning: Voorjaar 2021
- Start werken: voorzien 2023

2. PROJECTDEFINITIE

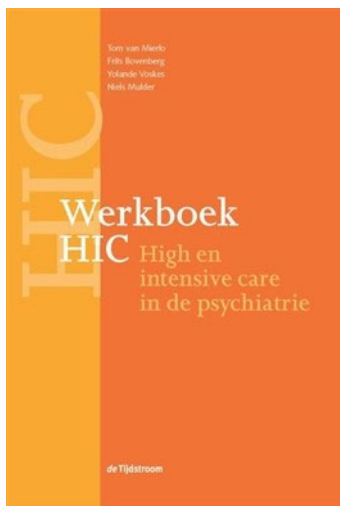
De toekomstige crisisafdeling moet een kader bieden voor behandeling van patiënten met een ernstige emotionele en gedragsmatige ontregeling. De afdeling krijgt 24 kamers voor hoge zorgen, opgedeeld in twee groepen. De afdeling staat in verbinding met 4 kamers voor intensieve zorgen en 2 extra veilige kamers.

De opbouw volgt het HIC-model, wat staat voor 'High & Intensive Care' in de geestelijke gezondheidszorg. Het zogenaamde HIC-Model werd uitgewerkt door Tom Van Mierlo, Yolande Voskes en anderen in het 'Werkboek HIC', een uitgave van De Tijdstroom (Utrecht, 2013). Het HIC-model betekent dat in geval van crisis de zorggraad verhoogd wordt binnen een aangepaste omgeving. Even belangrijk pijler is het herstel van zelfregie.

De vernieuwing van het HIC-model is even belangrijk voor het personeel. De HIC afdeling moet personeel (verpleegkundig én paramedisch) helpen om spontaan in verbinding te treden met patiënten in crisis. De groene omgeving wordt daarom deel gemaakt van de gesloten setting. Nabijheid staat centraal, ook in het uitvoeren van administratieve taken.

De HIC afdeling moet ook ruimte scheppen voor het betrekken van niet-professionele actoren, zoals familie en netwerk. De HIC afdeling is niet langer een beddenhuis met een optelsom van individuele kamers en verpleegposten. Er worden voldoende open zithoeken georganiseerd voor diverse vormen van nabijheid. De kamers worden voorzien op de mogelijkheid van rooming-in, waardoor de patiënt steun kan krijgen van vertrouwenspersonen.

De gesloten HIC afdeling wordt gekoppeld met een geïntensifieerde afdeling (ID) voor minder ontregelde cliënten (ca. 30 kamers). De afdelingen hebben een aparte werking en dynamiek, maar worden intern verbonden voor logistiek en ondersteuning. De geïntensifieerde afdeling is open en maakt gebruik van faciliteiten op de campus Melle.

3. LAUREAAT

Het gebouw is over 4 bouwlagen georganiseerd rondom therapeutische tuinen, patio's en dakterrassen op diverse positie ten opzichte van het maaiveld. De gesloten HIC-afdeling wordt georganiseerd op een verhoogd maaiveld en een sous-sol, de open afdeling psychosezorg op de eerste en tweede verdieping. De toegang van elke afdeling volgt een gradiënt van toenemende geborgenheid. In elke stap straalt het geheel gastvrijheid en openheid uit.

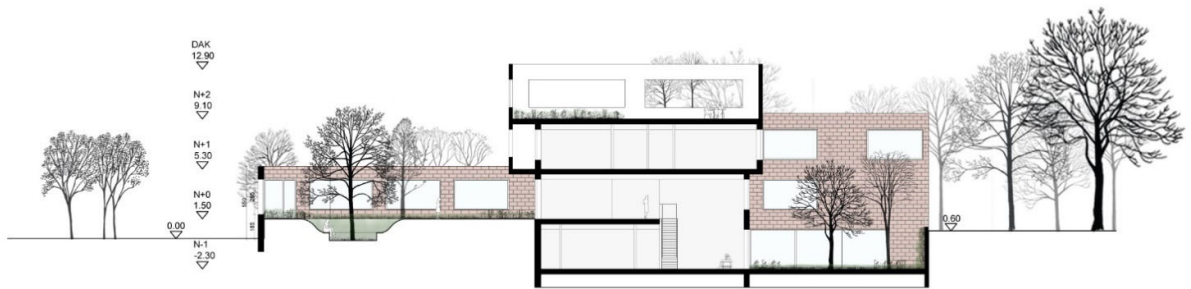
Een slim element in het schetsontwerp is de grote openheid binnen de contour van het gebouw. De grote binnentuinen zijn deel van de gesloten setting, waardoor de begrenzing verdwijnt in de architectuur. Niveauverschillen maken inkijk onmogelijk, terwijl het uitzicht op de groene omgeving behouden blijft, zeker ook vanuit de IC-eenheid. De overzichtelijkheid draagt bij aan een veilige omgeving.

Het schetsontwerp inspireert zich op de typologie van het historische erfgoed op campus Melle. De open leefruimtes vormen steeds het hart van de afdeling waarop verschillende diensten op uitgeven. De kamers bevinden zich in zijvleugels, waarbij de korte gangen uitkijken op de buitenruimte. Elke kamer wordt standaard uitgerust met mogelijkheid van rooming-in.

De kamers voor intensieve zorgen (IC) worden ondergebracht in een zone die directe verbinding staat met de afdeling. De IC-kamers zijn extra ruim zodat de aanwezigheid van personeel of familie mogelijk is, ook tijdens de nacht. De kamers krijgen elke een eigen buitenruimte. De kamers zijn geschakeld met diverse zithoeken en tussenruimte, die mogelijkheden bieden voor het herstel van zelfregie en één-op-één begeleiding.

Elke afdeling is verbonden met een voedende verdieping van therapie-, sportruimtes en gemeenschappelijke functies. De twee niveaus zijn telkens verbonden met ruime vides, waardoor interne zichtlijnen ontstaan. De extra verdieping zorgt voor de mogelijkheid om te circuleren doorheen het gebouw.

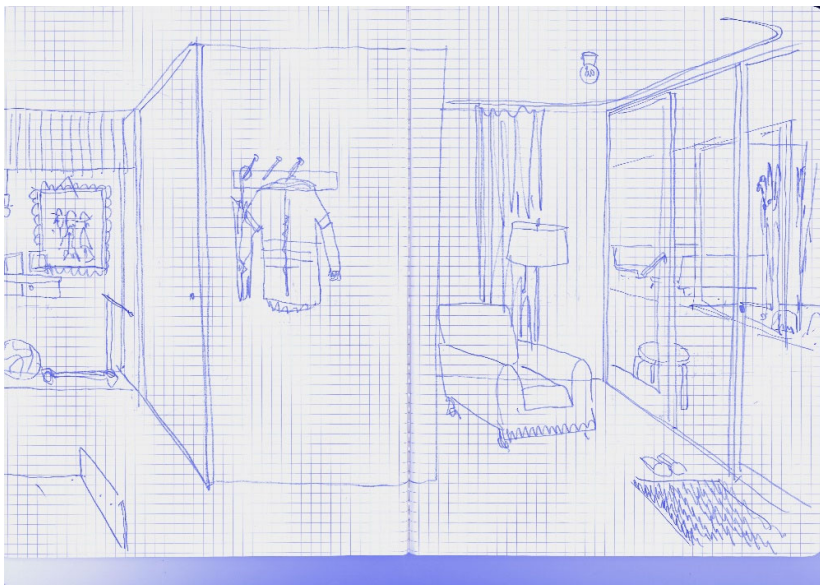
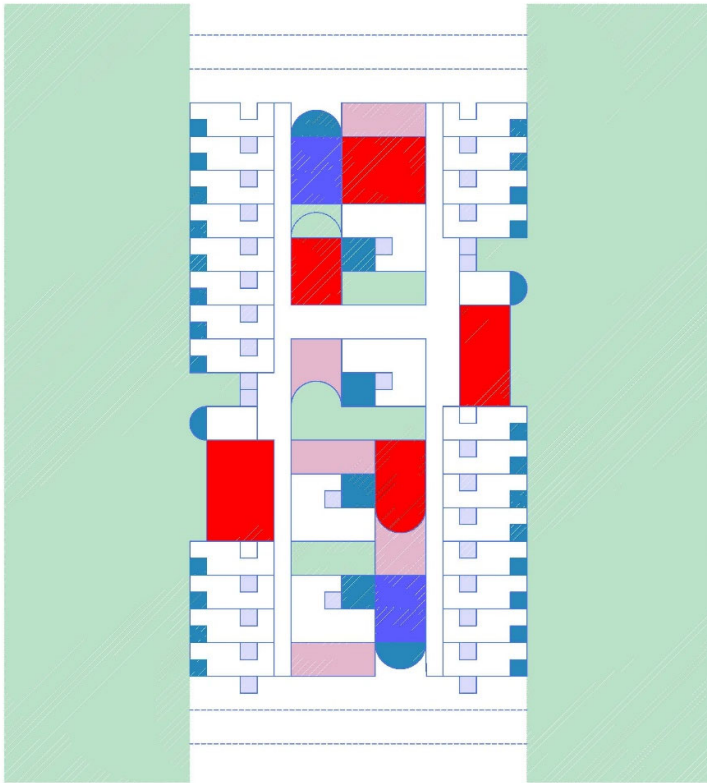

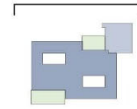
Belangrijk: De afbeeldingen in dit document zijn opgemaakt als ontwerpschets en worden nog verder uitgewerkt in functie van een definitief ontwerp.

4. SHORTLIST KANDIDATEN

4.1 MAATSCHAP ARCHIPL - ARCHITECTEN JAN DE VYLDER INGE VINCK - PASCAL DE MUNCK

4.2 MAATSCHAP DE SMET VERMEULEN ARCHITECTEN – ARCHIPELAGO ARCHITECTS/AR-TE

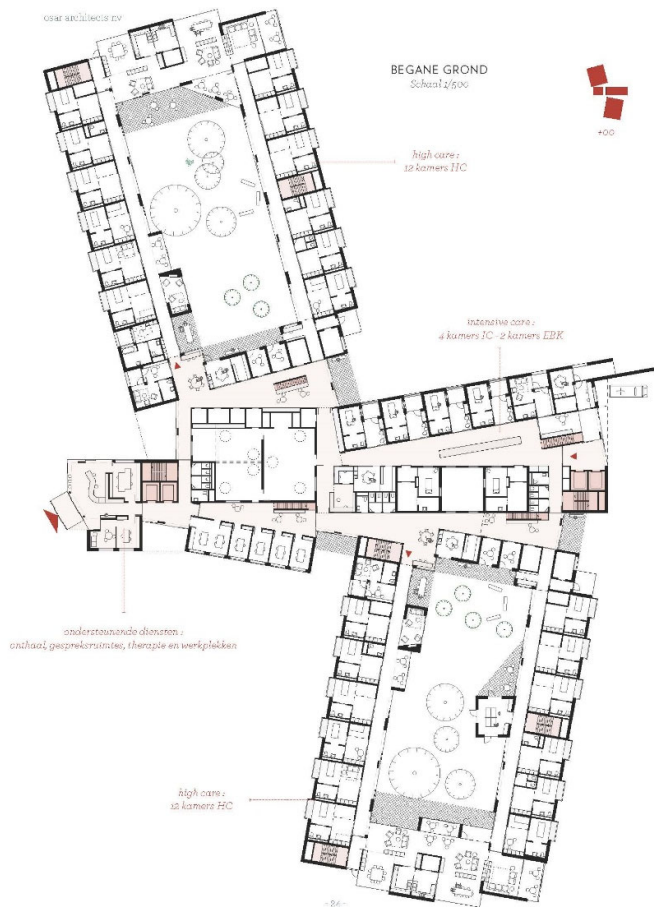
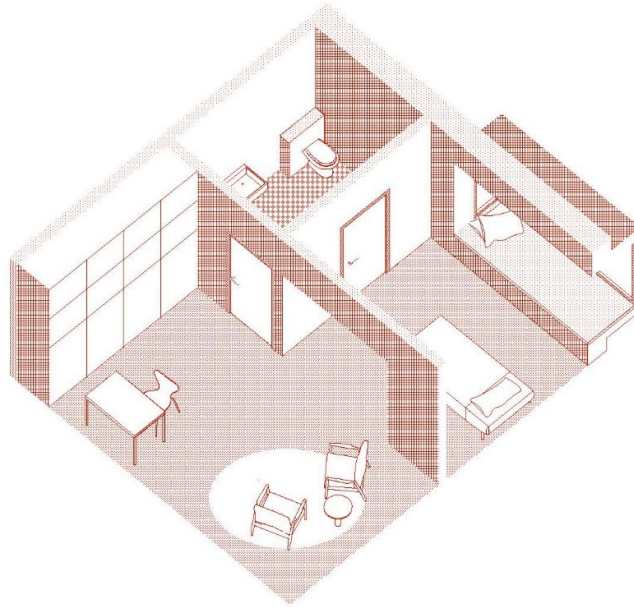
Gevels

niveau +0
"Begane Grond"

1 - algemene ingang, 2 - leefgroep 12*HC, 3 - leefgroep IC+EBK

4.3 OSAR ARCHITECTS

4.4 M4 ARCHITECTEN & INGENIEURS

M4 architecten en ingenieurs

5. EEN MONUMENTALE BUITENRUIMTE

Het ontwerp van de HIC afdeling gebeurt tegen de achtergrond van het Kanunnik Petrus Jozef Triestplein. Het is een open monumentale buitenruimte die sinds 2016 ingericht werd binnen de restanten van het voormalige Sint Jozefpaviljoen, naar ontwerp van architecten de vylder vinck taillieu. Het Triestplein was een resultaat in de marge van een veel ruimere visieontwikkeling rond de betekenis van architecturale kwaliteit in het psychiatrisch centrum.

In de schoot van participatieve workshops met artsen, directie, personeel én (ex-)patiënten ontstond een nieuwe projectdefinitie voor een gebouw dat reeds in afbraak was. Het idee was om de restanten van het Sint Jozefpaviljoen open te stellen. Het gebruik werd niet gedefinieerd, behalve dat het een bestemming moet bieden voor eender welke activiteit. Het Triestplein is het levend bewijs van het recursieve moment waarin het kader van visieontwikkeling deel werd van de discussie.

De internationale erkenning toont hoe het Triestplein onverwachts een ijkpunt geworden is in het denken over zorgarchitectuur. Het Kanunnik Petrus Jozef Triestplein werd meermaals bekroond, onder andere een eervolle vermelding in de Prijs Architectuur van de Provincie Oost-Vlaanderen, Special Mention van de European Prize for Urban Public Space 2018, Finalist in de Mies van der Rohe European Union Prize for Contemporary Architecture 2018, Zilveren Leeuw op de prestigieuze Architectuurbiënnale van Venetië in 2018 en de Community Gold Award Henry van de Velde in 2019.

6. PSYCHIATRISCH CENTRUM VAN DE TOEKOMST

De bouw van de HIC afdeling en geïntensifieerde dienst past binnen het ruimtelijke masterplan dat KARUS opstelde voor campus Melle. Sinds 2014 loopt hiervoor visieontwikkeling onder de noemer: 'het psychiatrisch centrum van de toekomst'. Het is een participatief traject waarin medewerkers, bestuur, directie, artsen, patiënten, bezoekers met architecten in gesprek gingen over de betekenis van architectuur binnen geestelijke gezondheidszorg.

De participatieve visieontwikkeling werd opgezet door architect-filosoof Gideon Boie (BAVO/KU Leuven). De bedoeling was om in samenspraak te komen tot een definitie van architecturale kwaliteit voor de nieuwe gebouwen (o.a. crisiszorg, forensische jongeren en kinderpsychiatrie). Ondertussen werd ook nagedacht over de kwaliteit van de groene buitenruimte op de campus én de relatie van het psychiatrisch centrum met de omgeving.

Het enthousiasme onder alle betrokkenen zorgde voor een omslag in het denken over de toegevoegde waarde van architectuur in de geestelijke gezondheidszorg. Het enthousiasme zorgde dat het plots mogelijk werd om de afbraak van het erfgoed uit 1908 terug in vraag te stellen. Dankzij de co-creatie evolueert het psychiatrische centrum verder van een ziekenhuisomgeving naar een plaats die ondersteuning biedt aan zorgvragers, zorgverleners én bezoek.

7. PERCONTACT

Herman Roose, algemeen directeur KARUS

Herman.roose@karus.be

09 210 68 12

Caritasstraat 76, 9090 Melle

www.karus.be

Meer weten over de visieontwikkeling rond zorgarchitectuur in KARUS ?

Lees het boek 'Unless Ever People' uitgegeven door het Vlaams Architectuurinstituut, Antwerpen (2018) naar aanleiding van de Architectuuriënnale in Venetië.

